

6.2 Tilleggsinstrukser for datasettet Terrestriske naturtyper

Krav til beskrivelse og avgrensing av naturtypeområder etter DN-håndbok 13

Versjon august 2023

Her følger oppdaterte retningslinjer som skal sikre naturfaglig kvalitet ved etablering av data. Kapitlet erstatter kapittel 5.4 i DN-håndbok 13 om beskrivelse og avgrensing av naturtyper, samt notater som tidligere har ligget på våre kvalitetssikringssider.

6.2.1 Beskrivelse

For hvert område skal det registreres en rekke egenskaper som legges inn i Naturbase. Innlegging av egenskapsdata for naturtyper er beskrevet i kapittel 5 i den generelle leveraneinstruksen. Nedenfor er det gitt supplerende retningslinjer for den naturfaglige beskrivelsen av en del av disse egenskapene. Det er spesielt viktig å merke seg hvordan oppsettet for områdebeskrivelsen skal være.

Områdenavn

Dette skal helst være det offisielle stedsnavn etter vedtatte rettskrivingsnormer, dvs. normalt navn fra Kartverket sine karttjenester som Toporaster og FKB Presentasjonsdata. Eventuelt med støttenavn i tillegg (dvs. lokale stedsnavn som ikke står på kart, eller områdenavn). Viktig med fornuftig navnsetting, da dette kommer som overskrift på faktaarkene.

Hevdstatus

For kulturbetingete områder oppgis tilstanden til området som hevdstatus etter kodeliste i egenskapsskjema.

Kilder (kartleggingsrapporter, kartlegger i felt m.m.)

Alt/alle som har vært med på å fremskaffe primærdata i felt, og/eller som det henvises til i beskrivelsen til lokaliteten, må legges inn som kilder. (eksisterende eller nye)

NB! For å ta vare på evt. eksisterende Kilder ved endring av lokalitet, MÅ disse tas med i ENDRET-skjema, ellers blir de slettet fra Naturbase.

Områdebeskrivelse

Områdebeskrivelsen skal være oversiktlig og forvaltningsrettet. Den skal være kort og konsis, og skal begrunne valg av naturtype og verdi. Dersom beskrivelsen er veldig lang og derav uegnet for visning i faktaarket, bør det lages en mer kortfattet beskrivelse for innlegging i Naturbase, og den mer omfattende beskrivelsen (rapporten) kan legges inn som et vedlegg.

Beskrivelsen skal deles inn etter overskriftene nedenfor. De fleste overskriftene må være med, men kartlegger må selv vurdere om enkelte av dem ikke er relevante og kan sløyfes for konkrete områder. **Verdibegrunnelse skal alltid være med.**

Tabell Områdebeskrivelse

Overskrift	Beskrivelse
Verdibegrunnelse (obligatorisk!)	Angi kort hvilke faktorer som i størst grad bidrar i verdien som er satt. Eventuell usikkerhet i forhold til verdien bør nevnes. Eventuelle utviklingstrekk som støtter verdivalget, nevnes.
Innledning	Her kan det legges inn opplysninger om i hvilken sammenheng kartleggingen er gjort, hva som er gjort tidligere, om den nye beskrivelsen supplerer eller erstatter tidligere beskrivelser og lignende. For områder som har dårlig kvalitet må det legges inn en kommentar om dette her. Se kapittel 6.1.4 Data med mangler.
Beliggenhet og naturgrunnlag	Her beskrives geografisk beliggenhet m.m., dersom det er behov for supplerende opplysninger til kartet. Hvor nøyaktig er avgrensningen? Sistnevnte kan variere, både som følge av kartleggingsmetodikk og naturgitte årsaker, og det bør skilles mellom disse to faktorene. Videre beskrives viktige topografiske og geologiske forhold som ikke går frem av kartet, samt viktige naturgitte faktorer som påvirker økosystemets stabilitet (skogbrann, flom, nedbør/luftfuktighet, vind).
Naturtyper, utforminger og vegetasjonstyper	Supplerende opplysninger om naturtyper, utforminger og mosaikk oppgis her, samt supplerende opplysninger om truede vegetasjonstyper og evt. andre viktige vegetasjonstyper. Hvis naturtyper/vegetasjonstyper som ikke er prioriterte er inkludert, skal dette nevnes og begrunnes (f.eks. av arronderings-messig årsaker).
Artsmangfold	Typiske/karakteristiske arter må nevnes. I skog bør alle treslag angis, samt deres mengdefordeling anslås. Ellers bør typiske og eventuelt dominerende arter nevnes. I tillegg nevnes andre arter av betydning for naturtype-/vegetasjonstypebeskrivelsen. Alle sjeldne, kravfulle og rødlistede arter skal listes opp med antall/mengde for artene, samt funnhistorikk.
Bruk, tilstand og påvirkning	Utfyllende opplysninger om tilstand, dagens bruk, inngrep, andre påvirkningsfaktorer og historikk. Hvor stor og hva slags menneskeskapt påvirkning er det? Hvordan har det vært? Oppgi gjerne dato for inngrep og lignende. I skog må hogst relateres til forekomsten av gamle levende og døde trær, inkludert en historisk vurdering og grad av kontinuitet. For våtmark/vassdrag må forurensing og vannstandsmanipulering oppgis. For myr er grøfting og slått viktig. For kulturlandskap må tilstand (hevd) og bruk beskrives i tillegg til andre påvirkningsfaktorer. Her nevnes også stedsaktuelle forhold som kan true grunnlaget for områdets verdi, men ikke generelle trusler. Det holder å nevne forhold som konkret er observert i felt (f.eks. gjengroing, nedbygging, grøfting) eller som er kjent på annen måte.

	Påvirkningsfaktorer kan i tillegg registreres som søkbar egenskap for alle naturtyper. For kulturlandskap kan bruk også registreres som søkbar egenskap. Der det er aktuelt, for eksempel i enkelte kulturbetingete naturtyper, kan også forekomst av spesielle kulturminner i området nevnes her.
Fremmede arter	Forekomst av fremmede arter beskrives her, samt nødvendige tiltak.
Skjøtsel og hensyn	Med skjøtsel menes aktive tiltak for å fremme naturverdiene. Hensyn er passive tiltak for å unngå skadelige aktiviteter for området, eller visse former for bruk/inngrep som ikke vesentlig påvirker de naturverdiene som skal ivaretas. Eventuelle konkrete forslag nevnes. Dersom det er behov for å ta spesielle hensyn utenfor området bør det nevnes her.
Del av helhetlig landskap	Dersom naturtypeområder må sees i sammenheng med andre innenfor et større areal, skal det gis opplysninger om dette her. Dette kan være aktuelt for eksempel for kulturbetingete naturtyper, områder kartlagt i forbindelse med kartlegging for frivillig vern, kartlegging av bekkekløfter eller kartlegging for skogvern. Det vil ofte være aktuelt å vise til nærmere beskrivelse i dokument eller kilde på faktaarket.

Tillegg

Ulike naturtyper bør avgrenses som separate områder. Et område kan imidlertid inneholde en småskala mosaikk som det er vanskelig å avgrense, og der avgrensingen har liten praktisk betydning i den kommunale planleggingen og forvaltningen. Området plasseres da i den naturtypen det er mest av, eller den som er viktigst. Andre naturtyper etter DN-håndbok 13 registreres som tillegg med prosentandeler. De samme prinsippene bør følges for utforminger.

Trivielle naturtyper som ikke er beskrevet i DN-håndbok 13 kan være inkludert i mosaikken, og deknningen av DN-håndbok 13-naturtyper vil da bli mindre enn 100 %.

Bruk (utgått - kan evt. beskrives nærmere i områdebeskrivelsen)

Påvirkning (utgått - kan evt. beskrives nærmere i områdebeskrivelsen)

Vegetasjonstype (utgått - kan evt. beskrives nærmere i områdebeskrivelsen)

Dokumenter og bilder

Mer utfyllende rapporter, artslister, vegetasjonskart m.m. kan legges inn i Naturbase som dokumenter (vedlegg). Det samme gjelder bilder. Faktaarkene vil automatisk generere linker til dokumenter og bilder, slik at de blir synlige i våre innsynsløsninger. Det bør legges inn minst ett bilde for hvert område.

Bilder og dokumenter legges til for aktuelle områder i Naturbase **etter** at de er importert ved å bruke **Naturbase redigering** - <https://redigering.naturbase.no> Her kan man laste opp filvedlegg. Har man flere

bilder enn hva som kan håndteres fornuftig her, kan dere få hjelp ved å kontakte <https://www.miljodirektoratet.no/svartjenesten/> Trykk **Send oss en henvendelse**, skriv **Dataleveranse til Naturbase** som Emne og påse at "**Kart og Naturbase**" velges som Tema. (evt. kontakt noen dere allerede kjenner i Miljødataseksjonen)

6.2.2 Avgrensning

Avgrensingen av området må tilfredsstillende kommunenes krav ved arealplanlegging etter plan- og bygningsloven, samt forvaltning etter annet sektorlovverk.

Flater

Alle lokalitetene avgrenses som flater.

Tillegg

Det kan være hensiktsmessig å kartlegge flere naturtyper innenfor et område som mosaikk, se beskrivelse av tillegg under 6.2.1 Beskrivelse.

Nøyaktighet

Hvert område skal gis en entydig avgrensning på kart. Dette bør primært være en nøyaktighet som tilsvarer kart i målestokk 1:5000. I tettbebygde strøk kan kart i større målestokk (som 1:1000) være nødvendig, mens det i større utmarks- og fjellområder kan være tilstrekkelig med kart i målestokk ned mot 1:50 000.

Når det gjelder kravet til nøyaktighet, vil et naturlig utgangspunkt være krav som kan bli stilt ved bruk av dataene til offentlig saksbehandling etter Plan- og bygningsloven og Naturmangfoldloven. I byggesoner i byer og tettbebygde strøk kan det for eksempel være behov med presisjonsnivå på noen få meter, mens det i mange LNF-områder kan være tilstrekkelig med inntil 20 meter. I mer avsidesliggende fjellområder kan det kanskje holde med 50-100 meter. Ortofoto og/eller markslagsgrenser på økonomisk kart kan være til god hjelp ved avgrensning av områder.

Områdets avgrensningsnøyaktighet angis som en nøyaktighetsklasse, der det skilles mellom følgende klasser: 4 = bedre enn 20 m, 3 = bedre enn 50 m, 2 = bedre enn 100 m og 1 = dårligere enn 100 m. Siden det normalt er gradvise overganger på flere meter mellom ulike naturtyper, vil en i mange tilfeller i tettbygde strøk, og i en del tilfeller også i landbruksområder, få en kollisjon mellom forvaltningens behov for høy presisjon og hvordan det biologiske mangfoldet faktisk fordeler seg. Der tilstrekkelig presisjonsnivå på kart ikke kan oppnås, må de gradvise overgangene beskrives i områdebeskrivelsen. I slike tilfeller kan det være fornuftig å følge praktiske forvaltningsgrenser ved grensesetting der det er mulig (f.eks. eiendomsgrenser og veier).

Nøyaktighetsklassen skal angis ut fra hvor nøyaktig registreringen er gjort av den som registrerte området i felt. Dette kan som beskrevet over være svært mye. F.eks. kan det være ca. avgrensning med nøyaktighet +/- 100-200 meter, altså verdi 1. Når grenselinja digitaliseres fra papirmanus i målestokk 1:5000 er kvaliteten bedre enn 20 meter, altså verdi 4. Registreringen gjort med GPS-målinger vil normalt være bedre enn 20 meter og derav Nøyaktighetsklasse = 4.

Buffersone

Buffersoner skal ikke inkluderes i kartlagte naturtyper, men kan beskrives i områdebeskrivelsen under «Skjøtsel og hensyn».

6.2.3 Overlapp mellom naturtypeområder

Overlapp mellom naturtypeområder tillates dersom det er en naturfaglig begrunnelse for det. Listen nedenfor viser eksempler på naturtyper som kan overlappe andre: (Ved usikkerhet kontakt Miljødirektoratet)

Store gamle trær

Strandeng (over strandsump, elvedelta, brakkvannspoll m.m.)

Bekkekløfter (over gammel barskog, gråorheggeskog m.m.)
Viktig bekkedrag (over andre skog-lokaliteter)
Ravinedaler (over gammel barskog, gråorheggeskog m.m.)
Sanddyner (over slåttemark eller naturbeitemark)

6.2.4 Data med mangler

Dersom et område/lokalitet ikke fyller kravene til kvalitet på beskrivelse og avgrensing eller er foreldet, skal det legges inn en kommentar om dette under «innledning» i områdebeskrivelsen.

6.2.5 Riktig angivelse av naturtype

Bare data som inneholder terrestriske naturtyper etter DN's håndbøker skal legges inn som naturtyper. Verneområder, geologiske forekomster, kulturlandskap, viltområder eller artsforekomster skal bare med dersom områdene også inneholder naturtyper etter DN's håndbøker. Avgrensingen av naturtypen må vurderes uavhengig, og vil som regel ikke være identisk med et verneområde eller et kulturlandskap.

Det skal også registreres hvilken/hvilke utforming(er) området inneholder. Ukjent utforming settes til uspesifisert (USPES).

Naturtyper eller artssamfunn med spesiell verdi som ikke er beskrevet i DN's håndbøker kan legges inn som "Annen viktig forekomst" (H00) og beskrives nærmere i områdebeskrivelsen. Denne kartleggingsenheten skal bare brukes i unntakstilfeller.

6.2.6 Naturtyper i kulturlandskapet

Naturbase har et eget datasett for kulturlandskap som inneholder data fra nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap fra 1994. Ved denne registreringen ble det tatt hensyn til både biologisk mangfold, kulturminner og landskap.

Enkelte spesialområder fra dette datasettet tilsvarer naturtypeområder. Slike områder skal nå legges inn som naturtypeområder, men må da som regel oppdateres slik at de tilfredsstiller kravene som stilles til beskrivelse og avgrensing for naturtyper i Naturbase.

6.2.7 Registrering av eik og andre store trær

Eik og andre store trær registreres vanligvis som punktdata i felt (GPS), eller via ortofoto i kartløsninger.

Bruk ortofoto for å få plassering (av stammen om den synes) for GPS-data så eksakt som mulig!

Enkelttrær kartlegges som flater. Det innebærer at punktregistrerte trær må bufres med en radius (*) tilpasset trekronas størrelse, slik at en får små sirkulære flater med senterpunkt i stammen.

* Radius 15 meter er maksimal størrelse som kan brukes for kartlegging av et tre.

NB! ALLE UN03-trær (hul eik) MÅ kartlegges som enkelttrær og SKAL ha radius 15 meter, uansett trekronas størrelse.

I tillegg til de parametere som er felles for alle naturtyper, er det viktig at også opplysninger om hulhet og omkrets/diameter registreres og tas med i områdebeskrivelsen.

6.2.8 Nedlastning av SOSI-fil med tilhørende egenskapsfil (excel) ved ajourhold

Vår offisielle løsning - [Karteksport](#) gir SOSI-fil hvor alle egenskapene ligger på SOSI-flata, og hvor disse er satt opp i henhold til gjeldende Produktspesifikasjon for datasettet.

MEN vi anbefaler at en bruker tjenesten [SF-Uttrekk](#). Da vil en få lasta ned data fra Naturbase på en måte som er tilpasset import: SOSI + tilhørende Excel egenskapsskjema. Vi oppfordrer til å alltid starte med denne når dere ønsker å hente ned eksisterende data fra Naturbase i forbindelse med et ajourhold.